

Hist. eccl.
2566.

Altera.

A. E. 2566.

De religionis christianae in Lithuanorum
gente primordiis

Pars altera

Feriis Paschalibus

Anni MDCCCXIX,

in piam

Resurrectionis Jesu Christi

memoriam, Academiae Regiomontanae

Civibus

a

Prorectore, Cancellario, Directore et Senatu
proponitur.

Regiomonti,

Typis academicis Hartungianis, A. MDCCCXIX.

De religionis christianae in Lithuania initiis, ante complures annos, in hujus libelli parte priori ita egimus, ut testimonia pro sententia nostra e fontibus ipsis, id est, e hujus gentis scriptoribus vetustissimis a) aliisque Prussiae, Livoniae et Poloniae documentis hauriremus. Argumentis, ut nobis videtur, idoneis ibi comprobauimus, quod semina religionis christianae diu ante Jagellonis tempora inter Lithuanos sparsa sint, licet nouissimi historiae ecclesiasticae in Germania scriptores b) hujus populi baptismum ad illud solummodo tempus referant, quo Archiducatus Lithuaniae

a) *Matthias Striykowski Ossostewicz*, primus Lithuanorum historiographus, e duodecim Mscptis Lithuanicis et compluribus Russicis, Livonicis et Polonicis historicum opus: *Kronica Litewska etc. Region. Typ. Osterberg. 1582.* fol. conguessit, quod accurate recensuit David Braun, de Scriptorum Poloniae et Prussiae virtutibus et vitiis. *Colon. 1723. 4. pag. 36.* his verbis: *M. Striykowski, Canonicus Miednicensis in Samogitia, peragrata magna parte Europae et Asiae, variarum linguarum et nationum commercio, multis antiquitatum monumentis perlustratis, integro septennio, labore maximo, Chronicon Lithuanicum etc. composuit. Quo labore magnam laudem meruit, quia ante eum nemo tam amplam de Gentibus illis aggredi ausus sit historiam. Ideo dignissimus Author, quem Albertus Wyjuk Kojalowicz perpetuo compendio, nitidia Latinitate vertit.* Vid. *Historia Lithuaniae Pars prior, lib. IX. Danti. ci 1650. 4. Pars altera, libri VIII. Antwerp. 1669. Alexander Guagnini Chronicon compendiosum Ducum ac Regum Polon. et Lithuaniae, una cum Descriptione Sarmatiae Europaeae, Crac. 1578. fol. edidit;* quod opus totum e Striykowski Chronico (testante ipso Striykowski) descriptum est,

b) *Joan. Matth. Schroeckh*, *Historia ecclesiast. ante Sacr. rep. Tom. XXX. pag. 492—494. Henr. Philip. Conr. Henke, Universalis christianae eccle-*

et regni Poloniae provinciae sub unius Imperatoris potestatem redigebantur. E rei ipsius natura patet, tantam populi commutationem non sine praevio diuturno labore perfici, sed multum requiri temporis, quo via muniatur et animi ad novam rei conditionem rite conformentur. Etenim religio christiana ita comparata est, ut illius fundamenta nec uno die jaci, nec aedificium ipsum unius hominis labore in fastigium extrui possit. — Qui in rerum ecclesiasticarum originibus perscrutandis acuratori cura versantur, id sibi maxime persuasum habent, ethnicam religionem, cui diversae Europae nationes, antequam ad Christum vocarentur, addictae fuere, radices egisse adeo profundas, ut multorum saeculorum labor eas extirpare nequiret. Quin, omnium fere neophytorum religionem semipaganam fuisse, et populos successu temporis tantummodo a superstitione ethnica ad puriorem christianae religionis cognitionem sensim sensimque transiisse, quis est, qui neget?

In Lithuanica gente alia insuper existit ratio, cur salutaris evangelii lux sero tandem, multisque nonnisi difficultatibus superatis, exoriretur iis qui, (Vatis sacri ut verbis utar) in tenebris et mortis umbra sedebant. c) Bella nempe per bina saecula contra Crucigerorum impugnationes a Lithuanis magnis invicem cladibus d)

siae Historia, Per. VII. §. 14. pag. 335. C. Fr. Staeudlin, Historia universalis eccl. s. christianae, Per. V. §. 4. pag. 194.

c) Jesaiae Vaticin. cap. VIII. v. 23. cap. IX. v. 1.

d) Petrus de Dusburg in Chronico Prussiae P. III. C. 216. pag. 298. Ed. Hartknoch initium belli cum Lithuanis in Anno 1283 ponit, ita narrans: Anno MCCLXXXIII. eo tempore, quo ab incepto bello contra gentem Pruthenorum fluxerant jam LIII anni, et omnes nationes in dicta terra expugnatae essent et exterminatae, ita quod unus non superesset, qui S. Romanae Ecclesiae non subjeceret collum suum, Fratres domus Teutonicae contra *Gentem illam potentem* et durissimae cervicis, exercitatumque in bello, ultra flumen Memelae in Terra Lethoviae habitantem, incepterunt bellum: Frater Conrad de Thierberg cum magno exercitu transiit glaciem Memelae et castrum Bisenam, multis captis, multis Lithuanorum trucidatis, in cinerem redegit. Cap. 268. Anno Dom. MCCLXXXIV. Idem Magister Prussiae *nondum bello infidelium satiatus*, processit contra Castrum Gartha (hodie Grodno) aestivo tempore, Bellum tum ortum est inter eos, quod

gesta omnem in animis populi extinguebant cupiditatem, ab iis doctrinam caelestem accipere, quorum manus, sanguine inquinatae, nil nisi agrorum devastationem, ignem, gladium et mortem prae se ferebant. Lithuani haud perperam judicantes, eandem sibi sortem imminere, quam Prussiae, Livoniae et Curoniae incolis, qui a Crucigeris in servitutem redacti, patriis arvis depulsi (glebaeque, ut dicunt, exterorum adscripti) vitam degere miseriam coacti sunt, pro aris ac focis, donec ultimus ex iis ceciderit, dimicare, apud se constituerunt. Nec id temere ab iis actum. Quid enim, pro dolor, homini superest, bono in terris optimo amisso? Omnis omnino e vita tollitur virtus, humanitas, animi ad altiora elatio, morumque decor, sublata libertate. — Quo igitur certamine diuturno invictis semper armis pugnasse, libertatemque fortitudine patriae suae vindicasse, haec populo Lithuanorum nunquam diminuenda manet gloria.

In priori tractationis nostrae parte luculenter demonstravimus, vestigia religionis christianae apud Lithuanos jam centum et triginta annos ante Magni Ducatus Lithuaniae cum Regno Poloniae unionem, inveniri. Constat enim, Mendouium, qui ab aliis Mendog sine Mendolphus vocatur, e principibus Lithuaniae primum fuisse, qui, pace cum Crucigeris inita, anno Christi, millesimo ducentesimo quinquagesimo primo, in arvis Novogrodecensibus palam sacris christianis initiatus est. Quo in ritu solemni, ab Henrico, Episcopo Culmensi peracto, et sexcentis regni proceribus una baptizatis, coronam a Pontifice romano, ab Innocentio IV. missam sibi

formidolosum erat inspicere his fortiter impugnantibus, illis fortius repugnantibus. Tandem, sic placuit Deo, Fratres potenter irruerunt et occisis omnibus, per in endium destruxerunt arcem. — Hartknochius in nota b) Capituli praecedentis haec adjecit: Winricus a Kniprode, Magister generalis, Annales recensendo, suo jam tempore deprehendit, bellum cum Samogitis octoginta quinque annos gestum fuisse, in acie occumbentibus e Nobilibus 11000, e rusticis 168000. Vid. Caest. Mislenta in Praefat. ad Manuale Pruthenicum.

imposuit. e) His igitur, e documentis scriptorum f) satis fide dignorum, relatis, superest, ut in historiam religionis sub sequentium principum imperio, a Mendogo usque ad Jagellonis aeuum, per duorum fere saeculorum spatium, paulo accuratius inquiramus.

Priusquam autem in enarrandis novae ecclesiae in Lithuania mox crescentibus mox decrescentibus rebus pergamus, liceat nobis de eo, quod regi Mendogo occasionem praebuit, ad fidem christianam transeundi, pauca dissere.

e) *Kojalovitiis* refert, Borysum (alias Boris) e Lithuaniae principibus primum fuisse, qui christianam fidem suscepit. *Vid. Histor. Lithuan. P. I. L. 3. pag. 73. 74.* „Polociae interea imperabat Borys, Ginvilis filius. Firmaverat ille res suas inter finitimos nova affinitate, e connubio cum filia Ducis Tveriae. Domi etiam multum conciliaverat subditos religionis similitudine. *Primus enim ille e Lithuanis principibus sacra christiana suscepit.* Cujus rei memoriam hucusque conservat colonia ad ripam fluvii locata et de auctoris nomine Borysonia dicta. Quod vitae supererat inter sacella et aras acturus videbatur; ita totas opes ac studium ad templa extruenda verterat. Monumentum christianae in eo pietatis, nunc etiam ostenditur, ingens saxum, e mediis Dunae vorticibus eminens, quina cruce signatum, cum rudi hac, sed solidae et excoltae pietatis inscriptione: „*Miserere Domine, mancipio tuo, Boryso Ginvilis filio.*“ — Mortuus est hic Borys Anno 1220, triginta annos ante Mendogi imperium. Cujus Principis in priori schediasmatis nostrae sectione non fecimus mentionem, quoniam non in Lithuania ipsa sed in nova, Russis olim subjecta, provincia vixit, Quae quidem provincia Polotzkiana jam ante Fratrum teutonicorum adventum ad christiana sacra perducta erat. Unde Woldemirus, quem Arnoldus Lubecensis et Henricus Lettensis regem nuncupant, fratri Episcopi Rigensis, Theodorico filiam in uxorem dedit. *Vid. Arnoldi, Abbat. Lubicensis Chronicon Slavorum Lib. VII. c. 9. pag. 516. Ed. Banger. — Gruber Orgines Livoniae, seu Chronicon Livonicum ad annum 1186. coll. 1210. pag. 84. n. 13.*

f) *Kojal. historia Lithuan. P. I. c. 4. pag. 96. Alex. Guagnini Sarmatiae Europ. descriptio, Fol. 5. Reinald. Annal. Ecclesiast. T. XIII. Pag. 677. etc. Arndts Liefländische Chronik Th. 2. S. 53. Gebhardi Geschichte von Liefland, Esthland, Curland und Semgallen, Abschnitt 1. §. 48. S. 385. Tetsch Curländische Kirchengeschichte, Th. 1. Kap. 2. §. 10., ubi ex errore baptismus Regis Mendogi ad annum 1255 refertur,*

stianam transeundi, pauca dissere. In diversas hac de re scriptores vetustissimi abeunt sententias. Auctores Lithuanici, praeunte Striykowitzo, referunt, Mendogum ex sua ipsius voluntate ad vexilla christianorum se contulisse, cum opes eorum de die in diem augeri, animadverteret. Scriptores Livonici g) autem, Magistrum Ordinis teutonici auctorem fuisse Mendogo, ut christianam fidem amplecteretur, e documentis Rigensibus et epistolis Pontificum Romanorum, confirmare student. Audiamus ideo et alteram partem, historiam de Mendogi baptismo ita referentem: Anno Christi, millesimo ducentesimo quinquagesimo primo, Magister Livoniae, Andreas de Stuckland, omnes provinciae praefectos, ut consilium de paganis caperent, convocavit. Hi ad mitiora flectere animum et infidelium quaerere amicitiam suadent. Hinc legati ad Mendogum mittuntur, qui de religione christiana admittenda cum eo paciscerentur. Cui invitationi Mendogus eo facilius praebuit aures, quod legati, regias fascias obtinendi, spem ei injicerent. Quibus peractis, Magister Livoniae magna Equitum comitatu in castra Mendogi se confert et amicitiae foedere juncto, ab eo impetrat, ut Samogitiae partem cum aliis quibusdam regionibus Ordini Teutonico cedat, ubique Rigensi praeilegium, mercaturae negotia per totam Lithuaniam exercendi tribuat. h) — Ista quidem de causa, qua Lithuanorum princeps ad religionem christianam perductus sit, diversa scriptorum narratio ex ambigua regis agendi ratione, qui nec Ordinis teutonici amicitiam, nec populi sui amorem perdere voluit, exorta esse videtur.

g) *Russow Chronica der Provinz Liefland, Korth onde Ioffwerdig beschrewen etc. Rostock 1578. 4. S. 20. Matthaei, Veteris aevi Analecta pag. 145. His ad stipulanti videtur Alex. Guagnini in Sarmatiae Europaeae descriptione fol. 5. ita de Mendovio loquens: „Postea Anno 1252. a Cruciferis Prussiae et Livoniae inductus fidem christianam cum nonnullis Lithuanis et Pruthenis suscepit.“ — An vero Prutheni in hoc ritu solemniter reuera adfuerint, in dubium vocari potest.*

h) *Arndts Liefländische Chronik, Thl. 2. S. 52. Gebhardi Geschichte von Liefland etc. S. 382.*

Eadem opinionum de primo Lithuanorum Episcopo, scriptoribus est dissensio. Kojalovicius, enarrata Mendogi regis christiani historia, Vitum quendam ad hanc ecclesiae dignitatem evectum esse, his verbis testat: „Tunc sacrorum per Lithuaniam Pontifex designatus est Vitus, religiosum institutum, ordinemque D. Dominici, sub S. Hiacinti Magisterio secutus.“ i) Alio modo rerum Livonicarum scriptores rem exponunt, quippe qui, Christianum, Ordinis teutonici sacerdotem, primum Lithuaniae Episcopum fuisse tradunt. Is enim, munere legati ad Mendogum regem felici successu peracto, ne praemio officiorum careret, Episcopus Lithuaniae renuntiatus et ab Alberto, Archiepiscopo Livoniae solemniter inauguratus est. k) — Quae quidem posterior relatio majorem mereri videtur fidem, quoniam tribus annis praeterlapsis, Mendogus literis ad Pontificem romanum datis, petit, ut Christianus Episcopus ab auctoritate Alberti Rigensis, qui Metropolitanum Lithuaniae se gerebat, eximeretur. Quo facto, Innocentius IV. Bulla Kalend. Septembr. Anno MCCLIV. publicata, Episcopum Lithuaniae juramento, Archiepiscopo Alberto praestito, exsoluit. l)

His igitur praemissis, in enarranda ea, quae ante Jagellonem in ecclesiae christianae primordiis obscuritate premitur, historia, pergamus. E vicina Russorum gente, quae saeculo decimo, praeeunte Wlodoimiro, m) Magno Duce, Christo nomen dederat, primam evangelicae doctrinae notitiam ad Lithuanos pervenisse, ex eo patet, quod provinciae novae, Moscovitis victoria ereptis, quae maximam partem regni Lithuanici constituebant, e quibus coloniae

i) Kojalovicz Hist. Lith. Pars I. Lib. IV. pag. 97. 98. Schlözer Gesch. von Litthauen B. 2. §. 24. S. 42.

k) Balthasar Russowen Chronica von Liefland etc. S. 21. Gebhardi Gesch. von Curland S. 382.

l) Vid. Bulla Pap. in Rainaldi Annal. eccles. T. XIII. p. 697. 709.

m) Jos. Sim. Assemani Calendaria Eccles. univers. Romae 1750—55. T. IV. p. 42—46. Alex. Guagnini, Descriptio Moscoviae, fol. 17. in Sarmatiae Europaeae Descriptione. J. S. Semler Dissertatio hist. eccl. de initiis christianae inter Russos religionis, Hal. 1763. 4. Helmoldi Chronica

in alias provincias, teste Kojalovicio, nonnuquam abducebantur, n) sacris christianis addictae erant. Principes ergo Lithuanici, provinciis novis praefecti, quo facilius animos populorum sibi conciliarent, ad eorum sacra eo lubentius accedebant, quod in majore honore ab incolis habebantur, si eodem religionis vinculo cum iis continuerentur. Tres in exemplo sunt Lithuaniae principes, qui decem et quod excurrit annos, antequam Mendogus Christianus fieret, relicta patria superstitione, in subditorum gratiam, ad christianam disciplinam se converterent: o) Ciencivil, qui Polociae civitatis et provinciae praefecturam obtinuit, Vicundus, cui Vitepscia et Arduidus, cui Drucia et Smolensciae pars obtigit, eodem fere tempore, sacris christianis, ad Graecae ecclesiae ritum, initiati sunt. Ciencivil, alias Theophilus (quod nomen in baptismo acceperat) nuncupatus mox imperium regis detrectare et, foedere cum Equitibus Livoniae inito, patruo bellum inferre, ausus est. Post defensam Polociam contra Mendogi arma, Archiepiscopi Rigensis et Magistri Livoniae opibus, res suas valide firmavit, ita ut eorum gratia a ritu Graeco, nuper Polociae suscepto, ad Romanam ecclesiam transiret. Quo facto facillimam deinceps et fidem et benevolentiam apud Equites Livonicos habuit.

Constanti quidem animo Mendogus disciplinae novae adhaesit, donec odium populorum (imprimis Samogitarum) contra Equitum Germanorum tyrannidem, in flammam erumperet. Tum rex, ne-

Slavorum ed. Bangert, Lub. 1659. L. I. C. I. pag. 3. Nestor, Russische Annalen verglichen, übersetzt und erkl. von A. C. Schlözer, Gott. 1802—9.

n) Kojalovicii Historia Lithuaniae, Dantisci 1650. 4. Pars I. Lib. V. pag. 159 ad annum 1281.

o) Kojalovicius (Hist. cit. P. I. L. IV. ad annum 1240.) rem ita narrat: „Tres erant juvenes, belli pacisque artibus impigri et agendo maturi: Arduidus, Vicundus et Ciencivilo aut Theophilus. Hos, ut honoris specie longius a curia amoveret, ad exercitum proficisci (Mendogus) jubet. Juvenes, re feliciter inter hostes confecta, insignium in Russia civitatum potiti, cum jus imperandi degustassent, patruum jugum non tulerunt. Druciam et Smolensciae partem Arduidus, Vitepsciam Vicundus, Polociam Theophilus obtinebant. Ut subditos Christianos magis sibi conciliatos redderent, sacra christiana publice professi. Haec Mendogo belli movendi causa et primi inter Lithuanos civilis dissidii atque prope amissae Reipublicae semina.“

cessitate coactus, a sacris christianis recedere, bellum contra Prussiae et Livoniae oppressores movere et amissas provincias armis recuperare, jam suum esse judicavit. p) Magno igitur exercitu Masoviam aggressus, universam provinciam crudeliter vastavit; inde signa infesta in propinquam Prussiam, ex insperato, intulit. Pagi et oppida, nuper aedificata, flammis absumentur, in templa potissimum saeviebatur, nullusque omnino e Christianis captivus gladio evadere. Recuperata per eam expeditionem Samogitia et Curonia, ne frustra Mendogus Prussiam tentasse videretur, per universam provinciam animos subditorum ad defectionem sollicitavit. Electis igitur inter se Dubibus, Prussi religionem christianam ejurarunt, atque condito die, per omnem provinciam templa diruerunt. Ita Crucigeris domestico bello implicatis ulciscendi ratio ademta est. His rebus peractis Mendogus, regni Lithuaniae restaurator, domi, dissidio inter cognatos exorto, ab Troynato et Dumando interemptus est.

Post obitum Mendogi (quem subsecuta est Troynati interfectio) anno millesimo ducentesimo sexagesimo quinto, filius ejus Volstinic, qui religionem christianam, in defectione patris, constantè retinuit, plenis comitiis, Magnus Lithuaniae dux renuntiatus est. Is, e juvenili aetate, ob humanarum rerum vicissitudinem, animo ad caelestia inclinato, monasticae vitae institutum secutus, sub Gregorii Polo-

p) An Mendogus reuera defecerit a religione christiana, ambigitur. A. L. Sclozerus in Historiae Lithuaniae I. II. §. 25, pag. 42. allatis Kojalovicii verbis: „At Mendogus ad Ethnicas aras sacrificiis impie fidem violavit“ haec subnectit: „Ob er jemals opferte, ist die Frage.“ Nobis quidem res in dubium vocanda videtur: 1) quia Mendogus filium suum Volstinicum, alias Vojsjeleo, vitam monasticam agentem, procul Novogrodeco ad ripam Nemeni, Monasterium extruere, ibique cum pluribus sociis pietatem christianam exercere, non impedivit. Vid. *Kojalovicii* Hist. Lith. P. I. C. IV. p. 112. *Alex. Guagnini* Descriptio Lithuaniae fol. 6. — 2) quoniam in literis a Mendogo, Anno Domini MCCLIX, septimo Idus Augusti, non diu ante obitum ejus datis, de Episcopo Lithuaniae sermo est, cui reditus e terra Samogitiae assignantur. Extant haec literae, ex Archivii Regiomontani documentis descriptae, in Chronico Lucae Davidis, I. IX, nec non in actis Borussiae P. III. p. 738. 744. Verba haec sunt: „Insuper dedimus Eratribus ordinis Teutonici totam terram Seymeithin (Samogitiae) illis duntaxat bonis in ipsa Seymeithia exceptis, quae venerabili Patri ac Domino, Episcopo Lithuaniae contulimus.

nini disciplina, Haliciae complures annos vixerat. Inde, Lithuanorum ad christiana sacra traducendorum spe, rursus in patriam transit, atque haud procul Novogrodeco ad ripam Nemeni, duo Monasteria, patris permissione, extruxit, ubi cum pluribus ejusdem vitae e Lithuania sociis rem christianam religiose ac constanter agebat. Ad nuncium patris fratrumque (Ruclii et Repicassi) a Troynato caesorum, ne eadem sibi clades inferretur, Pinskum aufugit, Theophilo Polocensi sanguinis ultionem relinquens. Missi ad eum sunt legati, qui consilium, in comitiis publicis captum, ei deferrent atque ad paterni regni haereditatem capessendam eum invitarent. Volstinicus preces legatorum, quod susceptae semel vitae rationi adversarentur, constanter initio repulit, dicens: se a cupiditate regnandi, quoniam Deo vitam terrestrem devoverit, longe remotum habere animum. Sed cum illi urgerent solliciti, et periturae discordiis patriae miseriam saepius ante oculos ponerent, cessit tandem legatis. Cum Kiernoviam pervenisset, exceptus multa honoris atque gaudii significatione, solemnè ritu, Magnus Lithuaniae Dux inauguratus est. Nunquam tamen commoveri deinceps poterat, ut omnem vitae monasticae rationem abjiceret, sed quotidie supra purpuram regiam, in signum pietatis christianaе, vestem nigram ferre solebat.

Volstinico imperante Jatwingi sive Jazyges, q) ab antiquissimis inde temporibus cum Lithuanis amicitiae foedere juncti, quibus magna etiam linguae, religionis et morum cum Prussiae, Lettoviae, Samogitiae et Lithuaniae incolis erat conformitas, tandem bello devicti, christianam fidem suscipere coacti sunt. Gens ista bellicosa et ferox, quam lex majorum in pugna retrocedere vetuit, saepenumero in vicinas Poloniae provincias irruere magnamque inde praedam auferre conabatur. Boleslaus Pudicus tum inter Polonos rerum

q) De origine Jazygum, quos *Nestor*, rerum Russicarum vetustissimus scriptor, Jatwaegos nominat, in ambiguo versantur eruditi. *Cromerus*, de orig. et reb. gest. Polon. Bas. 1555. p. 74. 75. refert, reliquias quasdam Jazygum ad Tibiscum fluvium in Ungaria extare, nomen antiquum retinentes a quibus, quodam tempore in mediam Sarmatiam progressis, colonias huc deductas esse. *Praetorius* in Orbe Goth. I. p. 112, scribit; „Hi itaque Jazyges a Romanis pulsì, pars ad Rhenum est ducta a Constantio, illisque arua tributa, pars ad Russiam cessit, ubi agros Podlachios occuparunt et ad Boleslai usque Pud. tempora retinuerunt.“ E. Hennig, in Commentatione, de rebus

potiebatur, vir bello impiger neque infortunatus; sed nunquam hostem intra fines suos occupare poterat. Jatvingi enim, praedatorum more, repentini irruebant, miraque celeritate, agris peruastatis, antequam ad arma concurrerent incolae, cum praeda in sylvas se recipiebant. Bellum itaque, ulciscendi causa, in ipsam Jatveziam rex Polonorum transferre statuit, cum Lithuani domesticis motibus distracti, auxilio sociis adesse non possent. Omnibus igitur copiis apud Zavichost contractis, opportuno tempore, exercitum in Podlachiam ducit; composito semper incedens agmine, hostem aggreditur sub auroram ipsam X. Kal. Iul. MCCLXIV. Aequali pertinacia, dubio Marte, usque ad solis occasum pugnatur. Tandem Polonorum multitudo Jazygum aciem ad paucos redigit. Komatus, Jazygum princeps, pugnam restituens a Polonis impetu cinctus, sub gladiis cadit. Attamen Jatvingi, aut vincere aut mortem oppetere feruente pedem ferre nolunt, fortiter dimicantes donec fere omnes occiduntur. Tota eorum terra potitus Boleslaus colonos agrestes et e pugna superstites christianam fidem profiteri iussit, et datis literis ad Pontificem romanum petiit, ut in reliquiis ejus gentis Episcopum constitueret.

Quodsi vero de Episcopo Jatveziae nullam amplius rerum Poloniae et Lithuaniae scriptores mentionem faciunt, inde conjicere licet, sedem episcopalem intra fines hujus populi non erectum nullumque ad illud munus e clericorum numero vocatum esse. Quindecim annis praeterlapsis Narimundus, Magnus Lithuaniae Dux, ut terram Jatvingorum rursus in potestatem suam redigeret, exerci-

Jazygum seu Jazvingorum, Regiom. 1812. eandem gentem a Strabone, Ammiano Marcellino et aliis commemoratam, ex Asia in Ungariam et Poloniam transgressam et apud Prussos in Sudavia extirpationem esse, comprobare studuit. De lingua illius *Matthias de Mechoria* in Chronico Polonorum, Graec. 1521. fol. L, II, c. 14 haec affert: „Quatuor ergo gentes: Prutheni, Jatvingi, Lithuani cum Samogitis et Letgali (Letgali) habent propria lingua, in paucis consonantia et convenientia.“ Errat in isto judicio de lingua, Polonicus scriptor. Etenim praedictae quatuor gentes non nisi in Dialecto inter se differunt, imprimis quod ad linguam Prussiae, Lithuaniae et Letticam attinet, quae tanta inter se gaudent convenientia, ut alteram altera illustret et omnes facile possis intelligere, si unam earum calcas. Excipientia dumtaxat sunt vocabula a vicinis populis recepta, quo Gothica in Prussia veteri, Polonica in Lithuanico et Finnica in Lettico idiomate, referenda sunt.

tum in Podlachiam duxit. Quo facto, reliquiae hujus gentis, veteri odio a Polonis aversae, cum primum Lithuanorum copias conspicerent, a sacris christianis et Poloniarum imperio desciverunt. Omnem vero istam deinde regionem Narimundus fratri suo Troydeno attribuit, qui coloniam ad ripam Bubrae traducens arcem Raigrod in finibus Mazoviae et Prussiae exstruxit, r)

Post obitum Volstinici, qui Anno millesimo ducentesimo sexagesimo septimo a Leone, principe Vladimirensi interfectus est, sequentes Lithuaniae Magni Duces, a Giermundo usque ad Olgerdum, quamvis ipsi idolorum cultui indulgerent, Christianis tamen, in oppidis et pagis, juxta Ethnicos habitantibus, sacra sua exercendi copiam fecerunt.

Nec desuerunt principes, qui religionem christianam publice professi insigne exemplum popularibus suis praeberent; e quibus, Rimandus, Troydeni filius, ob animi moderationem et constantiam, prae caeteris dignus fuit, qui a scriptoribus, laudaretur. Is enim divitias mundanas et imperii gloriam contemnens rerum civilium tractatione se abdicavit et baptismo accepto, quo pietatis studium strenuus exerceret, in Monasterium Volstinici se contulit. Quum autem a nuntiis compertum haberet, patrem suum ex insidiis Dimandi necatum esse, tanta indignatione animum affecit caedes parentis, ut mox deserto claustro, reipublicae se redderet et ducem bello contra perduellem patrum offerret. Ab aris et sacellis repente miles et dux, Laurus (quod nomen in baptismo acceperat) animo quam rerum experientia promptior, contra imperatorem, qui inter arma et pericula aetatem exegisset, in Deo et causae aequitate confisus, quamdiu prima feruerent studia, ad pugnam properavit. Proceres, ex defuncti principis reverentia Lauro addicti, e Lithuania Samogitia et Novogrodensi terra armatos contraxere, quos feruente adhuc ardore statim contra hostem duxit. — Commisso praelio Laurus campum obtinuit, ipse hac parte victoriae maximelaetus, quod

1) Quodsi probari possit sententia a cl. Hennigio, in Dissertatione laudata, proposita, reliquiae Jazygum in Sudavia habitasse, linguam eorum a veterum Prussorum idiomate non diversam fuisse, credas necesse est. Nomina enim, quae sola nobis ex hac gente uersant, facile e lingua Lithuanica derivari possunt: v. c. *Taisal*, lith. *Taiselis* pater; Komatus lith. *Kimatis*, cog-

Daumandum, patris interfectorem, propria manu occiderat. Dimisso tandem exercitu, Kiernoviam, ubi ad comitia habenda conuentus indictus fuerat, victor maturavit. Cum ex communi omnium voto Senatus, peracta gratulatione, eum obsecraret, ut principatum, quem fortiter defendisset, iam paterna hereditate et proprio merito suum, occuparet, Laurus respondit, se, christianis sacris addictum, ex sacramento, in supremi numinis honorem, vitam in Monasterio, ne in levitatis et inconstantiae vituperium incurreret, peragere velle. Quare, si vel recentis beneficii memoria, vel haereditatis iure apud rempublicam sibi agere permitteretur, illud unicum orare, ut eum principem constituerent, in quem ipse jus suum transferret, simulque Vitenem; curiae olim apud Troydenum Magistrum, designavit; palam sancte testatus, propositum sibi omnino esse, ad inchoatam disciplinae religiosae philosophiam regredi. Vitene igitur, Lauro auctore, omnium consensu, Magnus Dux renunciatus est. Nullam deinceps unquam Rimundus reipublicae partem attingit; haud procul Novogrodeco, ad ripas Nemeni fluvii, inter monachos constanter in ultimum diem, susceptam vitae rationem tenuit: s)

Numerum christianorum in vulgari etiam populo hisce temporibus apud Lithuanos non paruum fuisse, ex eo patet, quod in scriptoribus historiae Prussiae vetustis legimus, Magistrum Ordinis teutonici, Conradum a Thierenberg, Anno, Millesimo ducentesimo, octogesimo tertio, copiis magnis Memelam transgressum, e Lithuanorum terra mille et sexcentos cum muliere et infante captivos in Prussiam abduxisset t) quibus in Sambiensibus agris, quoniam religio-

natns; Jodetus lith. *Jūdātis*, niger facie; Rausonodos lith. *Raudonatis*, ruber facie; Mestor lith. *Mēstōrus*, oppido habitans, (vox e slavonica lingua recepta) et alia. Unde verbis in Adelungi Mithridate P. II. p. 700. „Aus diesen Nahmen läßt sich nichts machen.“ non assentire possumus.

s) Cel. Schloezer in Historia Lithuaniae, lingua germanica conscripta, l. II. §. 35, pag. 51, not. l. quae hic narrata sunt, in dubium vocat, quoniam cum historia Volstinici mire conveniunt. At ambae narrationes in eo diversae sunt, quod Volstinicus, clastro relicto, summos imperii honores sibi allatos non respuerit, Rimundus autem a regnandi cupiditate alienus, in Monasterium rediret;

t) Vid. Lucae Davidis Chronic. Pruss. ed. Ern. Hennig. P. V. p. 54, quae quidem historia et Simonis Grunovii Chronico excerpta est. Unde ardentior optamus, ut vetustissimum istud, si Petri Dusburgensis opus excipias, Prussiae Chronicon, a defuncto Schützio nostro jam auspiciatum, in lucem edatur.

ni christianae addicti fuerunt, domicilia assignata sunt. Hujus coloniae, in Prussiam traductae, usque ad hodiernum diem in nomine pagi Lithuanici (Litthauisch-Dorf) reservatur memoria. Deinde quibusdam annis praeterlapsis Ludevicus de Libenzell, Commendator Ragnitensis, navibus adverso fluvio usque ad Dubissae ostium ascendens, sedem idololatriae Lithuanicae, Romoveu) dictam, incolis omnibus occisis, funditus evertit.

Sed hic subsistere liceat. Superest universae adhuc saeculi usque ad Jajellonis aeuum historia ita pertractanda, ut religionis christianae in terra Lithuaniae primordia investigemus; quam quidem tractationem, quam accuratiori disquisitione egeat, in aliud oportunitate tempus reservamus.

u) Istum locum a Romove Prussico diversum fuisse, ex Petri Dusburgensis historia ipsa commonstrari potest. Is enim locum in Lithuania situm, Romene, illum in Prussia Romove nominat. Petri verba haec sunt: „Fuit autem in medio nationis hujus perversae, scilicet in Nadravia, locus quidam dictus Romovv, transiens nomen suum a Roma, in quo habitat quidam, dictus Crivve, quem colebant pro Papa. Quia, sicut Dominus Papa regit universalem ecclesiam fidelium, ita ad istius nutum, seu mandatum non solum gentes praedictae (Prutheni Galindi, Sudini et. rel.) sed et Lethovini (Lithuani) et aliae nationes Livoniae regebantur. Vid. Petri de Dusburg Chron. ed. Hartknoch. P. III. c. 5. p. 79. De Lithuanico Romove eodem libro, cap. CCLII. p. 331. „Eodem tempore frater Ludevicus de Libenzele fuit Commendator de Raganita, qui cum suis fratribus et armigeris multa bella gloriose gessit contra Lethovinos. Navale bellum, multiplex habuit, unum versus Anstechiam (Augstiten) terram regis Lethovini, in qua villam dictam *Romene*, quae secundum ritus eorum sacra fuit, combussit, captis omnibus occisis.“ Strykowski, l. III. Hist. Lith. p. 74. eum locum collocat in Samogitia ad Dubissae ostium, ubi in Nemenum se exonerat. Ex eo Kojalovitus haec refert: „Ubi Chronos seu Memela fluvius per Russiam, Lithuaniam et Prussiae haec refert: „Ubi Chronos seu Memela fluvius per Russiam, Lithuaniam et Prussiae am aquas, cursu collectas, devolvit, adverso flumine ingressi (advenae) ad ostium Dubissae annis, loco commodo, inter amoenam camporum late a litore excurrentium plantitiam, coloniae novae fundamenta jecerunt. Roma nova tunc dicta est, um plantitiam, coloniae novae fundamenta jecerunt. Roma nova tunc dicta est, Kryvi Kriweyti, postea sacrorum apud Lithuanos praesidis sedes: ab Equitibus Ordinis teutonici funditus excisa.“ — At nomen istud e lingua Lithuanica, quae cum vetere Prussorum idiomate convenit, fortasse melius derivatur. *Romas* enim et *rammus*, Adjectivi Lithuanici, vim quietis et silentii habent. Unde *Roma wēta*, locum quietis et silentii indicat.

Restat autem quod gravius est atque praestantius omnibus ejusmodi disquisitionibus ecclesiastico-historicis, (quo ducere nos omnis eruditionis apparatus debet) nimirum exhortatio ad pium gratumque animi sensum, quo *Vos, Cives carissimi*, uti debetis insigni beneficio, quod Deus, optimus maximus, Servatorem nostrum e sepulcro ad vitam revocans, universo generi humano exhibuit. Haec Domini nostri Jesu Christi e mortuis resurrectio, cum optimum sit solatium animi nostri, firmissimum fidei fundamentum et felicitatis futurae sperandae causa praestantissima, ad virtutis studium sectandum, validissimum suppeditat argumentum. Vestrum igitur erit, *Cives dilectissimi*, Solemnia ad memoriam ejus recolendam instituta, eo modo celebrare, ut fructus animi dulcissimos, quibus frui Vobis in hac atque futura vita licebit, ex iis percipiatis: praesertim ut vitam Vestram secundum Apostoli in Epistol. ad Romanos VI. 4. admonitionem:

ἵνα ὡσπερ ἠγάπησεν Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τῆς πατρὸς, ἕτω καὶ ἡμεῖς
ἐν ἀνιόντῃ ζωῆς περιπατήσωμεν;

vitae Christi renovate per animi in melius mutationem, modestiae et pietatis studium similem reddatis. Utinam exemplum discipulorum imitmini Emahuntem proficiscentium, qui, teste Luca, Evang. XXIV-32. Jesum e mortuis rediivium conspicientes, laetabundi exclamabant: „*Nonne animus noster intus ardebat, cum nobiscum colloqueretur in via atque Prophetarum oracula interpretaretur?*“ Animus Vester intus exardescat amore erga eum, qui sapientiae caelestis optimus magister, dux et heros salutis a patre constitutus est. Supremum ergo Moderatorem, qui juventutem Vestram tot beneficiis ornavit, precibus flagrantissimis exorate, ut fidem, animi tranquillitatem et spem futurae vitae firmissimam, e gratiae suae plenitudine, Vobis conferat.

Quod ut faciatis et verbi divini administris, qui per hos dies laetissimam doctrinae christianae partem concionibus exponent, attentos docilesque Vos praebent, ex animo Vos iterum iterumque admonitos esse cupimus.

P. P. in Academia Albertina, Regiomonti, primo Paschatis die A. MDCCXXIX.